

De vejrforhold, vi oplever i det tidlige forår, gør græsset særligt farligt at spise for heste med tendens til forfængenhed. Pas derfor på med at slippe hesten løs på græsset.

Foto: Shutterstock

HVORFOR ER VIDEN OM FORFANGENHED SÅ VIGTIG?

I skrivende stund regner vi med at et sted mellem 10 og 15% af alle heste på årsbasis vil udvikle forfängenhed i et vist omfang. Udover de dyreetiske betragtninger, så er denne lidelse også uhyre omkostningsfuld og tålmodighedskrævende. Ingen af de heste eller ponyer, der i år bliver forfangne, bliver nemlig nogensinde lige så gode, som de var inden forfängenheden, og nogle af dem vil først efter et par års målrettet samarbejde mellem beslagsmed og dyrlæge blive bare nogenlunde anvendelige

TEKST: DYRLÆGE PETER HJULER, HORSEDOC

Når vi taler om forfängenhed, så findes der selvfølgelig solstrålehistorier, men overordnet set udgør forfängenhed en af de største trusler mod vores heste og ponyer i dag. Formålet med nærværende artikel er at fremme viden og forståelse for forfängenhed i håbet om at kunne forebygge tilstanden.

Hvad er det, der sker i hoven?

Vi har efterhånden forholdsvis godt styr på de funktionelle mekanismer i hoven ved forfängenhed. Hestens hov er en højt specialiseret konstruktion, der, når den er rask, lader hesten bevæge sig frit, ubesværet og smertefrit over alle typer underlag. Inderst består hoven af et hovben, der dækkes af bindevæv og læderhud, og uden om findes hovkapslen. Hovkapslen består af trådet og ikke trådet horn, der sammen ska-

Peter Hjuler er hestepraktiserende dyrlæge og halthedsekspert, færdiguddannet med hestesygdomme som tilvalg fra "The Royal Veterinary College" London i 1991, og har arbejdet i hestepraksis i over 25 år. Han er indehaver af Horsedoc.dk, der driver både mobile hesteklinikker samt et hestehospital nær Aarhus.

Dyrlægen visiterer hesten for smerter i hoven.

Her ses en akut forfangen hest, der aflaster smerterne i sine forben.

Foto fra bogen Hovpleje

Foto: Privat

Foto fra bogen Hovpleje

Ved forfangenhed løsnes sammenhængen mellem læderhud og hovkapsel delvist. Derved kan hovbenet bevæge sig i hovkapslen, og ofte drejer hovbenet sig sådan, at hovbensspidsen nærmer sig hovsålen i området lige foran strålespidsen.

ber den relativt hårde og ufleksible kapsel. Læderhuden fremstiller hornet, og med sin foldede struktur, læderhudslamellerne, sikrer den en fast forbindelse mellem hovbenet og hovkapsel. Ved forfangenhed løsnes denne sammenhæng mellem læderhud og hovkapsel delvist. Derved kan hovbenet bevæge sig i hovkapslen, og ofte drejer hovbenet sig sådan, at hovbensspidsen nærmer sig hovsålen i området lige foran strålespidsen. Andre gange sænker hovbenet sig ned i hovkapslen, og dette kan både ske ensidigt eller dobbeltsidigt. De heste eller ponyer, der har det allerværst, lider ofte af både hovbensdrejning og hovbenssænkning.

Alt dette kan jo være meget interessant, men den vigtige viden, du skal tage med dig herfra, er, at hovbenet er ustabil, når din hest er akut forfangen. Det er derfor vigtigt, at din hest/pony får absolut ro fra det øjeblik, hvor du får mistanke om, at den er blevet forfangen.

Årsager til forfangenhed

Du har sikkert hørt det før, men jeg siger det lige igen: næsten 90% af alle tilfælde af forfangenhed hos vores heste og ponyer skyldes stofskiftesygdomme.

EMS, equine metabolisk syndrom, er et begreb, der blev opfundet for at skabe forståelse for et stigende antal tilfælde af forfangenhed hos heste på græs. Overfladisk set kan EMS knyttes sammen med overvægt og en ret specifik fordeling af fedtdepoter. Fedtphobning i mankam, fedtfyldte øjengrubber, fedtdepoter bag skuldrene og omkring haleroden er ret typisk for lidelsen. Alle aldersgrupper kan rammes, selvom lidt ældre heste forekommer lidt hyppigere i statistikken. Noget tyder på, at heste, der lider af EMS, har en øget tilbøjelighed til at udvikle PPID.

Næsten 90% af alle tilfælde af forfangenhed hos vores heste og ponyer skyldes stofskiftesygdomme

PPID, tidligere kaldt Cushing's syndrom, er en hormonforstyrrelse, hvor en del af hestens/ponyens hypofyse producerer store mængder af et hormon, der kontrollerer produktionen og udskillelsen af kortisol i binyrerne. Den forøgede produktion af kortisol påvirker hestens stofskifte meget voldsomt. Symptomer som muskelsvind, træthed, manglende affældning, lang, pjusket pels, vægttab, vommethed og forstyrrelse i svedproduktionen er almindelige i den forbindelse.

Som nævnt, så er der meget, der tyder på, at der kan være glidende overgange mellem PPID og EMS. Centralt i sygdomsudviklingen finder vi insulin, det hormon, der skal sørge for at sukkerstoffer transporteres ind i cellerne for at tjene som

energikilde. Jo højere sukkerindhold, desto højere udskillelse og plasmaindhold af insulin. Ligesom ved diabetes type 2 hos mennesker, så kan de regulerende mekanismer i denne proces trættes, insulinet mister sin effekt, blodsukkeret stiger og medfører yderligere øgning af insulinproduktionen. I modsætning til hos mennesker, så er der intet, der tyder på, at de insulinproducerende celler i hestens bugspytkirtel udtrættes, og dermed kan der ske enorme stigninger af insulinniveauet hos de ramte heste og ponyer. Dette ender med et begreb, vi kalder hyperinsulinæmi, altså forhøjet insulinniveau. Når insulinniveauet bliver tilstrækkeligt højt, så har vi nu fundet bevis for, at insulinet påvirker nogle vækstreceptorer i læderhuden i hoven og medfører ureguleret vækst i læderhudslamellerne, hvorved de fine sammenvoksninger mellem læderhud og hovkapsel forstyrres, og hovfunktionen beskadiges, hesten/ponyen er blevet forfangen.

Andre årsager til forfangenhed

En anden årsag til forfangenhed kan være systemiske sygdomme som f.eks. akut tarmbetændelse, forædning, børbetændelse og voldsomme virusinfektioner. Her forårsager giftstoffer, såkaldte endotoksiner, en inflammationstilstand i hovene, der bevirker en udskillelse af væske mellem læderhud og hovkapsel, og hesten/ponyen er blevet forfangen. >>>

POLARIS® KAMPAGNE

GRATIS UDSTYR FOR 5000,- v. køb af en Sportsman 570, en Ranger 570, eller derover.
Masser af ekstra udstyr FX.

FX. Ranger 570
Prof UTV med stor kapacitet
Priser fra 82.500 kr.
ex. moms

44 HK

Severo Jurado Lopez kører
Polaris

44 HK

FX. Polaris Sportsman 570 X2
Prof ATV med stor trækraft
Priser fra kun 69.500 kr.
ex. moms

TILBUD er gældende ved køb af en Ranger 570 model, en Sportsman 570 model, eller modellerne derover, som vi er lagerførende med i DK. Se sortiment på www.polarisATV.dk. Udstyrs sortiment omfatter lagerførte varer i DK. Tilbud er gældende til og med d. 31. Maj 2019. ALLE PRISER ER EKSL. MOMS. Vi tager forbehold for prisændringer og trykfejl. Bemærk, brugsanvisninger medfølger kun på engelsk.

Find mere udstyr i vores kataloger på: **WWW.PolarisATV.dk**

Foto: Privat

Ved akut forfangershed vil der være forstærket pulsation i benene, og hovene vil føles varme.

Overbelastning af et ben i forbindelse med skader på et andet ben, f.eks. frakturer eller alvorlige sene- eller ledskader, kan også medføre forfangershed.

Desværre sker det også en gang imellem, at en dyrlægebehandling utilsigtet kan medføre forfangershed. Dette kan ske ved behandling af heste eller ponyer med binyrebarkhormon ved injektion. Disse tilfælde kan også tænkes at hænge sammen med, at hesten/ponyen i forvejen har haft udiagnosticeret EMS.

Lær at spotte forfangersheden tidligere

I en nyligt offentliggjort engelsk undersøgelse viste det sig, at ca. halvdelen af alle tilfælde af forfangershed blev diagnosticeret af beslagsmede og hesteejere, hvilket i sammenhæng med forebyggelse og tidlig behandling ikke er godt nok. Hvor forfangershed tidligere er blevet betragtet som et klassisk forårsproblem for heste og ponyer, i forbindelse med over-

gang til ophold på græsfolde, så kan vi nu konstatere, at forfangershed er blevet et helårsproblem. Ligeledes må vores klassiske opfattelse af, hvordan en forfanger hest/pony ser ud også revideres. Tidligere forbandt vi den tilbagelænedede kropsholdning med øget vægt på bagbarten som diagnostisk for forfangerne heste og ponyer. Nedenfor har jeg anført nogle af de mere markante resultater fra den engelske undersøgelse:

Svært ved at dreje skarpt på hårdt underlag:	78%
Kort, stiv bevægelse i skridt:	72%
Halt i skridt:	70%
Forstærket puls i 2 eller 4 hove:	51%
Varme hove:	50%
Bevæger sig nødigt:	51%
Flyttede vægt fra ben til ben:	51%
Tilbagelænet positur med øget vægt på bagpart:	15%

Heraf følger, at vi for at forbedre vores diagnostik af forfangershed i de tidlige stadier skal være meget mere observante. Dette har stor betydning for at forhindre, at et tidligt tilfælde af forfangershed får lov til at udvikle sig til svær forfangershed, der senere kan vise sig umuligt at behandle. Så derfor bør du med regelmæssige mellemrum se din hest/pony skridte og trave på hårdt underlag og foretage skarpe drejninger. Føl efter hovtemperatur, og mærk efter puls som en del af den daglige omgang med din hest. Særligt i forbindelse med indgræsning er dette vigtigt, men som du har kunnet læse, så bør du også være opmærksom i staldsæsonen.

Behandling af forfangershed

Ofte kommer vi desværre først ud til en forfanger hest eller pony, når den er langt henne i forløbet og meget forfanger. Nogle gange ligger vores patienter ned, andre gange er de

Hvor forfangershed tidligere er blevet betragtet som et klassisk forårsproblem for heste og ponyer, kan vi nu konstatere, at forfangershed er blevet et helårsproblem

HVAD KAN MAN SELV GØRE?

Et tilbagevendende usikkerhedsmoment for ejere af heste eller ponyer, der har været eller er forfangne, er spørgsmålet om, hvorvidt hesten nogensinde vil kunne vende tilbage til græsfolden. Her er det rigtig svært at give klare svar, og garantier kan ikke udstedes. Men her er et par lavpraktiske råd og nyttig viden:

- Lad hestene gå på græs fra kl. 21-22 om aftenen til 10-11 om formiddagen. Vi ved, at græs opbygger sukker i blade og stængler i løbet af dagen for at bruge energien herfra til at vokse om natten. Derfor falder sukker-niveauet fra sidst på eftermiddagen, hvor det er højest, til tidligt om morgenen, hvor det er lavest. Derfor er det sikrest at lade hesten græsse sent om natten og først på morgenen. Resten af dagen bør hesten stå på jordfold med mulighed for indtag af stråfoder med kontrollérbart sukkerindhold.
- Selv ved afgræsning om natten bør man være forsigtig og evt. benytte sig af stribefgræsning eller andre strategier.
- Pas på det tidlige forår med solskinsdage og kolde nætter. Her stiger sukkerindholdet i græsset i løbet af dagen, men hvis temperaturen om natten er under 5-6°, så vokser græsset ikke så meget, og sukkeret ophobes.
- Rigtig mange græsmarker er udlagt med græsblandinger, der indeholder højtydende græssorter, og derfor har meget højt sukkerindhold. De samme græssorter går også igen i frøblandinger specifikt målrettet heste, og disse forhold afspejles naturligvis også, når der bliver slået hø eller wrap på markerne. Vælg græsblandinger, der er langsomt voksende og lysåbne, så dine heste får mulighed for alsidig afgræsning. De langsomt voksende græsarter indeholder mindre sukker og smager dermed mindre sødt. Samtidig indeholder de også et relativt højt indhold af grovere fibre, hvilket mætter mere, og dermed kan være med til at begrænse hestenes kalorieindtag.

Equest
by Schöcher
since 1889

Cotton Grip Pad

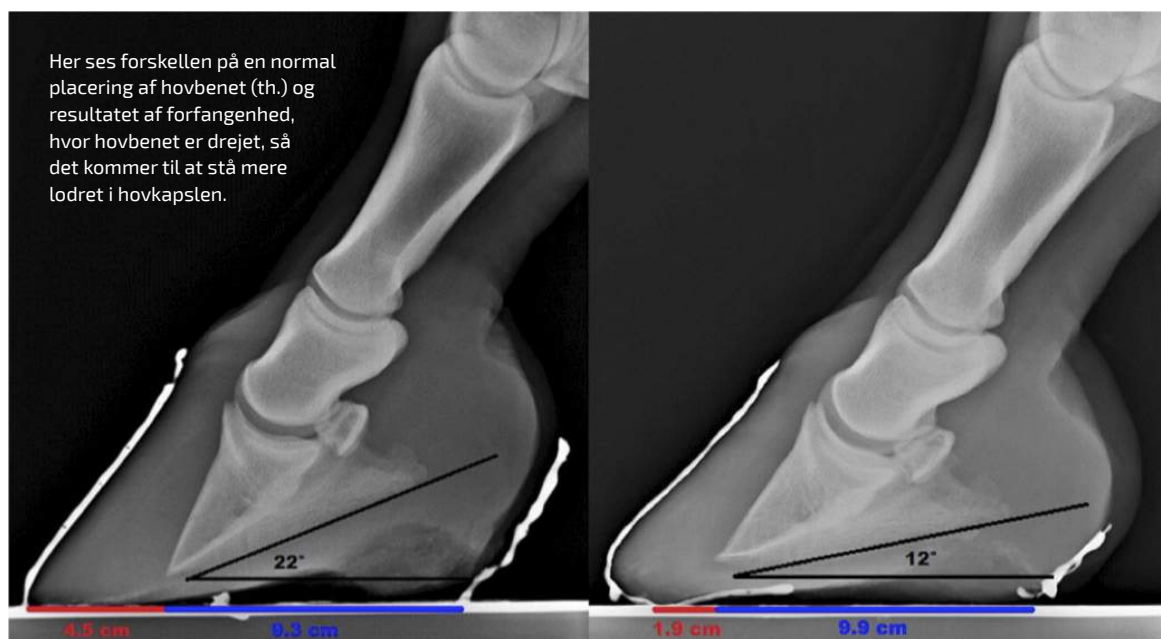
Det smarte grip underlag fra Equest har en Anti-skrid underside og en overflade med et særligt stødabsorberende materiale, som forhindrer sadlen i at glide frem og beskytter samtidig hestens ryg. Den særlige overflade, afbalancerer trykket fra sadlen og absorberer stød, for at sikre at sadlen ikke trykker hesten og giver ubehag. Underlaget fås også med lammeskind, for at give maksimal komfort til hesten og undgå eventuelle gener, samt med kantbånd og piping efter eget ønske.

Henvendelse for yderligere oplysninger fås på:
jane@horseline.dk

www.equest-online.de

*Best equipment
for best performance*

meget dårligt gående. Jo flere symptomer som patienten viser, jo værre er tilstanden i hovene og desto ringere er vores muligheder for at redde patienten. Derfor er tidlig erkendelse af problemet yderst vigtig.

Når vi møder en patient, der er mistænkt for forfængenhed, så vil vi, ligesom du selv bør gøre, starte med at kigge på hesten som helhed og vurdere dens smerteniveau. Dernæst vil vi mærke hovene efter for varme og mærke efter puls bag på koderne eller i kodebøjningen. Hvis hesten kan gå og stå, så vil vi typisk se den skridte på fast underlag, foretage et par skarpe vendinger og, hvis symptomerne er meget lette, eventuelt lade hesten trave frem og tilbage. Herefter vil vi med en visitærtang klemme på hoven for at afgøre, om der er smerter i hoven. Typisk vil den tydeligste ømhed kunne udløses 1-2 cm foran spidsen på strålen. Og her vil første undersøgelse af en forfængen hest oftest stoppe, og behandlinger blive iværksat.

Senere i forløbet vil røntgenundersøgelse blive taget i brug for at fastslå hovbenets placering i hovkapslen.

Hvad kan du som hesteejer gøre for den forfængne hest?

I det følgende vil jeg berøre nogle af de behandlingstiltag, som med fordel kan igangsættes i de tidlige stadier af forfængenhed. Noget af det kan du selv gå i gang med allerede før dyrlægen er nået frem, hvis du er forholdsvis sikker i din sag.

Kulde: Stil hesten med hovene i isvand til op over koderne. Afkølingen bevirker, at stofskiftet i læderhuden nedsættes, og udviklingen af forfængenhed bremses op. Du skal ikke være bange for at din hest får frostskafer, også selvom den står i isvand i mere end en time. Behandlingen kan gentages flere gange dagligt.

Vådt sand: Skift strøelsen ud med 10 cm dybt, vådt sand, og stil hesten dér. Du vil se, at hesten efter lidt tid vil begynde at stikke tåen ned i sandet, således at den opnår støtte af sålefladen, samtidig med at trækket fra den dybe bøjesene i hovbenet lettes.

Hødiæt: Som jeg vil beskrive senere, så er det nødvendigt at skære tildelingen af letfordøjelige kulhydrater ned ved forfængenhed. Derfor bør du stoppe med at fodre hesten og nøjes med at give den hø eller meget tørt wrap. Dette hø eller wrap bør du lægge i vand i længere tid, inden du giver det til din hest. Hvis vejret ikke er for varmt, så kan du lade hø/wrap ligge i vand fra en fodring til den næste.

Hvad gør dyrlægen?

Lad mig lige understrege, at der er rigtig mange måder at behandle forfængne heste på, og der er ikke nødvendigvis én rigtig måde at gøre det på. I det følgende vil jeg kort beskrive, hvordan vi oftest vil gribe en behandling an. At behandle en forfængen hest er en kamp på mindst tre fronter:

- Vi skal kontrollere smerterne.
- Vi skal håndtere de strukturelle ændringer i hoven.
- Vi skal behandle de tilgrundliggende årsager til forfængenheden.

Smerteterapi ved forfængenhed er oftest antiinflammatorisk, men også kombination med andre smertestillende midler kan være nødvendig. Ofte må vi prøve os lidt frem, fordi smerteterapi er meget individuelt. Det er vigtigt, at den forfængne hest får absolut ro, således at vi ikke stresser de i forvejen overbelastede hovstrukturer.

Ved akut forfangenhed kan vi, ved at sætte nogle skumklodser under hoven, raspe dem til så overrulningen afhjælpes og lade skummet tilpasse sig hestens hov, ret hurtigt skabe et "sygebeslag", der både kan afhjælpe smerterne i hoven og støtte den bagerste del af hoven, således at trækket i hovbenet mindskes betydeligt. Denne metode mindsker også behovet for at involvere en beslagsmed i den mest akutte fase af forfangenheden. Fordelen ved dette system er tillige, at du selv kan deltage i behandlingen, da skumklodserne påsættes med gaffatape. I løbet af kort tid er skummet blevet presset godt sammen og fungerer som et midlertidigt sygebeslag, der blot skal vedligeholdes med gaffatape ved gennemslidning.

Det er vigtigt, at den forfangne hest får absolut ro, således at vi ikke stresser de i forvejen overbelastede hovstrukturer

Denne behandling fortsættes indtil hovbenet er blevet stabilt i hovkapslen, hvorefter vi skifter til en anden behandling, der består af en "træsko", der kan skrues på hoven eller fastgøres med glasfiber-bandage. Træskoen letter overrulning og beskytter meget effektivt hovens såleflade. Denne behandling fortsættes i en eller to beslagperioder, alt efter hvordan hesten har det.

Herefter begynder processen med at forsøge at rette op på de strukturelle forandringer i hovene. Det indbefatter et tæt samarbejde mellem beslagsmed og dyrlæge og brug af røntgenundersøgelse til at få fundet en behandlingsplan. Her vil vi ofte skifte til mere konventionelle beslag rettet mod at

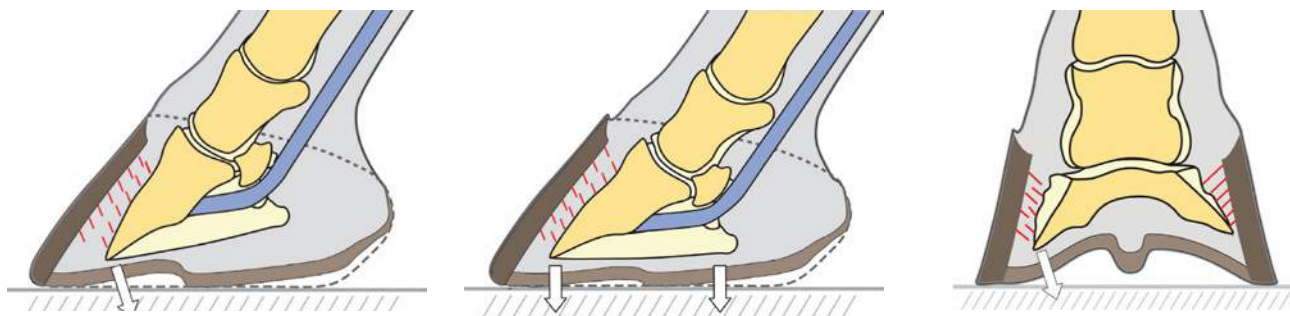
beskytte hovene, samtidig med at beskæring tager sigte på at lette overrulning og gradvist forsøger at rette op på eventuel hovbendsdrejning.

Hvordan ser fremtiden ud for den forfangne hest?

Nu står du så, hvis alt går vel, med en tidligere forfangen hest, der ganske vist ikke er helt som før, men smertefri og godt i gang med at få genskabt nogenlunde normale hove. Nu bliver det så meget vigtigt at forebygge, at hesten igen bliver forfangen. Derfor må vi i gang med at finde årsagen til forfangenheden.

EMS kan vi undersøge for ved at lave en såkaldt glukosebelastningstest, hvor hesten med sonde får en mængde glukose, og vi tager derefter en blodprøve og måler insulinniveauet. Heste med EMS viser meget kraftige stigninger i insulinindholdet i blodet. Viser det sig, at din hest har EMS, så er der en lang række forebyggende tiltag, der skal igangsættes.

I skrivende stund findes der ikke godkendte lægemidler til behandling af EMS. Der forskes i øjeblikket i to forskellige medikamenter, der endnu ikke er endeligt undersøgt og heller ikke godkendt til brug ved heste. Det første præparat, Metformin, er et ældre, humant diabetespræparat, der tidligere har fundet anvendelse ved behandling af diabetes type 2. Metformin skulle angiveligt virke ved at hæmme optagelsen af glukose fra tarmene, og dermed kunne bidrage til et mere fornuftigt stofskifte. Desværre er det endnu ikke bevist, at Metformin kan optages i tilstrækkeligt omfang fra tarmen, og det er endnu uvist, om præparatet reelt har praktisk anvendelighed. Et andet medikament, Velagliflozin, undersøges også som en mulig behandling af EMS. Præparatet var oprindeligt fremstillet som insektmiddel, men man fandt ud af, at Velagliflozin øger udskillelsen af glukose gennem nyrerne, og på den måde kan det skaffe EMS-patienten af med en del af blodglukosen, dels ved at hæmme nyrens genoptagelse af glukose fra urinen og dels ved aktivt at fremme udskillelsen af glukose fra nyren. Velagliflozin har vist sig at kunne forebygge forfangenhed hos ponyer, og er et godt bud på en fremtidig behandlingsmulighed ved EMS og forfangenhed. Kombinationen af Metformin, der

Ved forfangenhed løsnes den tætte sammenhæng mellem læderhud og hovkapsel delvist. Dette kan, som på det første billede, føre til løsning af læderhud/hovkapsel-sammenhængen i tå-regionen og medføre en hovbendsdrejning. Det kan også, som på billede to, medføre en generaliseret løsning og en sænkning af hovbenet i hovkapslen. Dette kan, som billede tre forsøger at vise, ske ensidigt såvel som dobbeltsidigt. Ofte vil et tilfælde af forfangenhed rumme elementer af alle tre eksempler.

Ved at anvende specielle beslag og kiler kan man løfte dragten og aflaste hesten.

hæmmer optagelsen af glukosen, og Velagliflozin, der fremmer udskillelsen af glukose fra nyrerne, virker umiddelbart som en lovende løsning på EMS-hestenes problemer, men vi må vente på videnskaben.

Forebyggelse

Indtil da må vi arbejde mere med forebyggelse. Ligesom ved mennesker med diabetes type 2, så har EMS-heste godt af mere motion. Motion er selvfølgelig problematisk i de første stadier af forfargen, hvor hesten skal have ro, men senere i forløbet, hvor forebyggelse bliver vigtig, kan motion være en vigtig del af hestens vej tilbage til trivsel. Lange skridtture og vandrefolde er gode bud herfra.

Rigtig mange fabrikanter af hestefoder producerer foder, der indeholder små mængder letfordøjeligt kulhydrat, og er velegnet til fodring af heste med EMS, hvor vægttab og lavt glukoseindhold er vigtigt. Den store udfordring i forebyggelsen af forfargen er imidlertid at kontrollere indtaget af letfordøjeligt kulhydrat gennem stråfoderet, samtidig med at vi stadig skal tilføre hesten alle de andre vigtige næringsstoffer.

Lavpraktisk er det i denne sammenhæng først og fremmest indholdet af det vandopløselige kulhydrat, der kan arbejdes med. Dette kulhydrat kan vaskes ud af høet og wrappen ved at lade det ligge i vand i en længere periode. I denne sammenhæng mener jeg, at 2-8 timer vil være tilstrækkeligt. Du skal dog være opmærksom på, at denne procedure forringer næringsværdien af dit stråfoder generelt. Det kan derfor være nødvendigt at supplere fodringen med ekstra vitaminer og mineraler.

De øvrige sukkerstoffer i høet lader sig desværre ikke lige så nemt manipulere, og det er derfor meget vigtigt at have fokus på at have den rette græsblending på de græsmarker, som du vil slå hø på. Her er der desværre ingen lette eller simple

løsninger. Alle græsblandinger på markedet her i Danmark er baseret på hurtigvoksende græssorter, der alle på forskellige tidspunkter i deres vækstfase vil have forholdsvis højt sukkerindhold. Det bliver derfor vigtigt at lave foderstofanalyser regelmæssigt, for at kunne slå græsset på det rigtige tidspunkt. Det er her, at der går videnskab i det, og omkostningerne i forbindelse med høproduktion kan blive så store, at det rent faktisk ikke kan svare sig at slå hø på egne græsarealer. Faktisk kan det siges meget firkantet, at har du under 2-2,5 hektar græsareal til høslæt, så kan det økonomisk set ikke svare sig at slå hø. Her vil det bedre kunne betale sig at anvende arealet til afgræsning og bruge tid og penge på græsmarkspleje, altså gødning og afpudsning, og så købe hø gennem pålidelige, seriøse høleverandører.

Senere i forløbet, hvor forebyggelse bliver vigtig, kan motion være en vigtig del af hestens vej tilbage til trivsel

Sammenfattende

Som du kan læse, så er det både dyrt og arbejdskrævende at være ejer af en forfargen hest, så forebyggelse er supervigtig. For hver gang en hest har været forfargen, mister den styrke i forbindelsen mellem læderhudslameller og hovkapsel, og hoven vil ved tilstrækkelig svækkelse af denne forbindelse miste sin funktion. Som man siger, ingen hov – ingen hest. Jeg håber, at denne artikel kan bidrage med viden og inspiration til, at du kan tage de nødvendige foranstaltninger og på sigt, at vi sammen kan få knækket den triste kurve for stigende tilfælde af forfargen her i landet.

